

RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT IN THE MIRROR OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Олена Балацька, к. політ. н.

*ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(м. Старобільськ), Україна*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ: КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ І ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІРИ

Olena Balatska, PhD in Political Science

SE «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Starobilsk), Ukraine

RUSSIAN-UKRAINIAN MILITARY CONFLICT: CULTURAL-CIVILIZATIONAL AND GEOPOLITICAL ASPECTS

Russian armed aggression is the most serious challenge to the national security of Ukraine since its independence. The cultural-civilization essence of the Russian-Ukrainian conflict may be explained by the fact that Ukraine has become a battlefield for the clash of Western and Eurasian geopolitical vectors. A military scenario for the development of existing contradictions became possible by a number of factors, one of the most important of which is the expansionist course of the Russian foreign policy in the context of the Eurasian integration. The Russian-Ukrainian military conflict was a logical continuation of Russia's military expansion within the "zone of privileged interests". However, compared to other similar conflicts in the post-Soviet space, this conflict is more intense and more widescale by its geopolitical, economic and humanitarian consequences, and represents a real challenge to the global security system.

Keywords: military conflict, armed aggression, cultural-civilizational split, identity, geopolitical orientation.

Російсько-український воєнний конфлікт, який згідно з Постановою Верховної Ради України від 27.01.2015 № 129-VIII визнаний російською збройною агресією проти України¹, став безпрецедентним і найскладнішим викликом для України за всю її сучасну історію, хоча передумови російської агресії існували з моменту набуття Україною незалежності. Конфлікт став закономірним продовженням експансіоністської політики сучасної російської влади, яку вона впроваджує на пострадянському просторі. Водночас, на відміну від інших подібних конфліктів (придністровського, російсько-грузинського), російська збройна агресія в Україні викликала більший міжнародний резонанс та має масштабніші наслідки геополітичного, економічного, гуманітарного характеру. Російсько-український конфлікт вийшов за межі локального чи регіонального збройного протистояння і набув характеру війни, що має глобальне значення в аспекті впливу на систему світової безпеки.

¹ *Постанова про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором 2015* (Верховна Рада України). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/129-viii>> (2018, березень, 10).

Російська збройна агресія є головним викликом національній безпеці нашої держави, що робить її найактуальнішою темою наукових розвідок сьогодення. Дослідження цивілізаційних, соціокультурних, геополітичних засад збройного насилля в сучасній Україні містяться в працях З. Бжезінського, С. Гантінгтона, К. Зюрчера, А. Коена, Е. Лукаса, М. МакФола, Дж. Міршаймера, Ф. Фукуями та інших. Щодо вітчизняних дослідників, то вивченню причин, перебігу, наслідків та прогнозів російсько-українського конфлікту присвячені праці таких науковців, як О. Алексєйченко, В. Бабка, К. Вітман, В. Головченко, С. Гаркавий, С. Денисюк, О. Дедуш, М. Дорошко, О. Кондратенко, І. Кононов, В. Корнієнко, О. Лавер, Є. Магда, Н. Нечаєва-Юрійчук, М. Носенко, В. Остап'як, В. Пінцак, Є. Рябінін, Г. Соловій, Д. Тимчук, Ю. Чирва, Н. Шпакова, А. Шумка, В. Явір.

Метою статті є розкриття геополітичних та соціокультурних детермінант російської збройної агресії в Україні, а також визначення гуманітарних наслідків конфлікту.

Одним із аспектів дослідження російсько-українського конфлікту є його аналіз через призму культурно-цивілізаційної парадигми. Цивілізаційний контекст російсько-українських суперечностей підкреслював С. Гантінгтон. Він прямо визначив Україну як «розколоту країну з двома різними культурами», адже «лінія розлому між цивілізаціями, що відокремлює Захід від православ'я, проходить прямо по її центру вже декілька століть»¹. На думку вченого, в основі культурно-цивілізаційних розбіжностей в українському суспільстві – історичні та конфесійні чинники. Якщо західні області України, де переважна більшість населення є україномовною та сповідує уніатство, довгий час були частиною європейського простору, то здебільшого російськомовні схід і південь країни, навпаки, протягом тривалого періоду відчували на собі виключний вплив Росії, а пануючою конфесією тут завжди була Українська православна церква Московського патріархату.

Водночас С. Гантінгтон вважав відкритий конфлікт між Росією та Україною найменш імовірним сценарієм розвитку відносин, обґрунтовуючи це спільністю слов'янського православного культурно-цивілізаційного контексту, а також «тісними особистими відносинами». Більш імовірним, на його думку, сценарієм став би розкол України за лінією розлому і входження східної та південної частин країни до складу Росії. Адже подібний прецедент уже мав місце під час спроби сецесії Криму в 1992 – 1994 рр., здійсненої за прямої підтримки Москви. Однак перевагу вчений віддав третьому сценарію, за яким Україна залишиться єдиною, розколотою та незалежною і буде тісно співпрацювати з Росією, адже російсько-українські відносини «є стрижнем, необхідним для єдності православного світу»².

Хоча сьогодні прогноз С. Гантінгтона щодо малоімовірності конфлікту не виправдався, ідея про розколотість українського суспільства виявилася актуальною. Водночас природа розколу була визначена вченим у межах конфесійного дуалізму «уніатство – православ'я», тоді як у сучасній Україні більш актуальними здаються розбіжності геополітичного характеру між прибічниками західного та євразійського культурно-цивілізаційного простору.

Геополітична багатовекторність українського суспільства, що традиційно поділяє країну на проєвропейські Захід та Центр і проросійські Схід та Південь, уже багато років підтверджується соціопитуваннями. Так, згідно з дослідженнями Центру Разумкова, якщо в лютому 2001 р. в Східному регіоні переважали проєвропейські орієнтації (за євроінтеграційний курс висловилися 41,3%, тоді як за проросійський – 29,1% громадян), то з лютого 2002 р. показники кардинально змінилися і склали, відповідно, 22,1% і 45,8%. Саме з цього часу для східних і південних областей стали характерними проросійські настрої. Наприклад, якщо в березні 2009 р. пропорція прибічників курсів на зближення з ЄС чи Росією на Заході країни складала 7:1, то на Півдні і Сході, відповідно 1:7 та 1:4³. Ця тенденція зберігається до сьогодні. Зазначені трансформації відповідають змінам внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу Росії, пов'язаними з приходом до влади В. Путіна, за якого російський правлячий клас узяв курс на реінтеграцію країн пострадянського простору.

Одним із суттєвих факторів даних процесів стала позиція місцевої еліти східних та південних областей країни, яка наголошувала на «позаблоковому статусі» України як єдино можливого і вкрай

¹ Хантінгтон, С. (2003). *Столкновение цивилизаций*. Москва: Издательство АСТ, 255.

² Хантінгтон, С. (2003). *Столкновение цивилизаций*. Москва: Издательство АСТ, 258-259.

³ Украинско-российские отношения в оценках граждан Украины (Общенациональный опрос) (2009).

Національна безпека і оборона, 4(108), 73. <http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD108_rus.pdf> (2018, березень, 10).

негативно ставилася до інтеграції України до західних інституцій. Однак під «позаблоковим статусом» мався на увазі проросійський зовнішньополітичний курс. Наприклад, під час круглого столу з питання відносин «України-НАТО», що проходив у м. Луганськ в 2008 р., євроатлантична інтеграція України визначалася як фактор погіршення відносин з Росією як головним економічним партнером України, що матиме руйнівні для України наслідки. Можливий вступ України до НАТО позиціонувався як катастрофа для українського суспільства, що означатиме енергетичну, економічну та культурну кризу, масове безробіття та відчуження від російської культури та науки¹. Крім того, з 2004 р. в регіоні цілеспрямовано культивувалися сепаратистські настрої, яскравим підтвердженням чого став Всеукраїнський з'їзд народних депутатів та депутатів місцевих рад, що відбувся в Сєвєродонецьку в листопаді 2004 р., на якому було ухвалено рішення про створення Південно-східної української автономної республіки та проведення референдуму щодо федералізації України.

Водночас російська збройна агресія значно вплинула на геополітичні орієнтації українців. Згідно з дослідженням ідентичності громадян України, проведеним у 2016 р., відбулася переорієнтація більшості українських громадян на інтеграцію з ЄС і значне падіння проросійських настроїв. Так, за пріоритет відносин з ЄС висловилися 78% громадян на Заході країни, 58% – в Центральному регіоні та по 36% – на Півдні та Сході. На Донбасі відносини з Росією і з ЄС вважають однаково значущими, відповідно, 29% і 27%, а для 20% мешканців Сходу і 13% мешканців Півдня пріоритет становлять відносини з Росією. Крім того, в усіх регіонах України, крім Донбасу, абсолютно переважає негативне ставлення до російських органів влади – від 93% на Заході до 56% на Сході. А серед мешканців Донбасу негативне ставлення демонструє 41% громадян².

Досить достовірними щодо сценарію розвитку російсько-українських відносин виявилися прогнози іншого американського політолога Джона Міршаймера. У своїй праці «The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent» (1993) він виокремив чотири конфліктогенних чинника, які, незважаючи на досить довгий період відносно стабільних україно-російських відносин, існували завжди. По-перше, це велика ймовірність «спалаху конкуренції в сфері безпеки», чому сприяє наявність довгого незахищеного кордону між країнами. При цьому науковець зазначає, що, хоча Україна і Росія можуть подолати негативну динаміку загострення суперечностей і співіснувати мирно, однак це «було б незвичайно». Другим небезпечним моментом є загроза гіпернаціоналізму, підґрунтя якого складає довга історія взаємної ворожнечі. Більше двох століть Росія панувала в Україні, намагаючись зруйнувати почуття національної ідентичності українців. Тому зараз навіть невеликі суперечності можуть спровокувати спалах націоналізму і політичного насилля³.

По-третє, на момент набуття Україною незалежності між нею та Росією вже були актуальними декілька невирішених суперечностей, головними з яких були проблема статусу Чорноморського флоту, питання контролю над Кримом, право власності на ядерний арсенал, а також велика кількість економічних проблем, що дісталися в спадок від СРСР. Крім того, велику небезпеку для України завжди складала позиція багатьох росіян щодо ідеї та факту незалежності України. Адже більшість з них прагнули б змінити існуючий кордон з Україною на користь Росії, а деякі навіть відкидають саму ідею української незалежності. Серед російського правлячого класу і пересічних громадян розповсюдження набула думка про «перехідний», тимчасовий характер української незалежності та сподівання на швидку реінтеграцію України⁴.

Четвертим потенційно конфліктогенним чинником політолог вважає проблему змішаних популяцій, адже багато мільйонів росіян проживає в Україні, а декілька мільйонів українців – у Росії. За несприятливих обставин це може актуалізувати проблему порушення прав національних меншин і спровокувати спалах політичного насилля⁵. Як бачимо, майже всі ці проблеми, крім суперечності навколо ядерного потенціалу, яка на сьогодні втратила актуальність, виступили факторами і каталізаторами сучасного воєнного конфлікту.

¹ *Україна-НАТО: національний і міжнародний аспекти*: Матеріали міжнародного круглого столу (2008). Луганськ.

² Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості (Інформаційно-аналітичні матеріали) (2016). *Національна безпека і оборона*, 3-4(161-162), 13-14. <[http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/n3-4_\(161-162\)_2016_ukr.pdf](http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/n3-4_(161-162)_2016_ukr.pdf)> (2018, березень, 10).

³ Mearsheimer, J.J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 3, 54-55.

⁴ Mearsheimer, J.J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 3, 55.

⁵ Mearsheimer, J.J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 3, 55-56.

Разом із цим, дослідник зазначив, що «війна між Росією та Україною була би катастрофою», адже «великі енергетичні війни є надто дорогими і небезпечними, спричинять масові жертви і світові потрясіння, і, можливо, втягування інших країн»¹. При цьому єдиним надійним запобіжним заходом проти російської агресії в Україні дослідник назвав українську ядерну зброю, яку Україна остаточно втратила в 1996 р., згідно з Будапештським меморандумом 1994 р.

Для розкриття детермінант російською збройною агресією проти України важливим є аналіз поглядів Збігнева Бжезінського, який неодноразово підкреслював особливу роль України в геополітичних планах Росії. Втрату України в 1991 р. він називає однією з найбільших геополітичних невдач Росії. Українська незалежність мала для Росії великі негативні наслідки – кризу політичної та етнічної ідентичності, втрату великої індустріальної та сільськогосподарської економіки та великого демографічного ресурсу, а також позбавлення домінуючого положення на Чорному морі, що на певний час зруйнувало імперські амбіції Росії².

Надзвичайно важлива роль України для реалізації геополітичних проектів Росії підживлювала наміри російського правлячого класу щодо «реінтеграції» України, змушувала ставити під сумнів саму ідею українського суверенітету, сприймати незалежну Україну як геополітичну «аномалію». Крім того, в суспільну свідомість росіян була глибоко вкорінена думка, що весь пострадянський простір залишається сферою ексклюзивного геополітичного впливу Росії.

Ідеологічним підґрунтям сучасних геополітичних зазіхань Російської Федерації виступає концепція «великої руської цивілізації», в основу якої покладена полумістична культурно-релігійна «євразійська парадигма», засади якої були сформульовані ще в першій чверті ХХ століття князем Миколою Трубецьким. Згідно з нею Росія є державою, що представляє унікальну євразійську культуру і навіть виступає окремою цивілізацією, «спадкоємицею великої спадщини Чингізхана»³. У зв'язку з цим російський народ позиціонується як головний оплот православ'я, єдиний носій містичної «руської ідеї», який виконує особливу духовну і місіонерську роль серед інших народів Євразії. Але без України реалізація євразійської парадигми на практиці є неможливою.

Особливої актуальності ці ідеї набули в світлі геополітичного курсу, впровадженому В. Путіним. Як зазначив З. Бжезінський у червні 2014 р., «те, що ми зараз спостерігаємо в Україні, це... симптом... поступового і сталого підйому російського квазі-містичного шовінізму, який продовжується вже протягом шести або семи років»⁴. Сучасна російська цивілізаційна парадигма спрямована на трансформацію російської національної ідентичності та формування нової доктрини зовнішньої політики. Її ключовими засадами є концепція «розділеного народу», теми «захисту співвітчизників за кордоном» і «руського миру» та впровадження концепції «Великої руської цивілізації»⁵. Отже, російська збройна агресія проти України виступає практичним втіленням євразійської парадигми. Сучасний російсько-український конфлікт З. Бжезінський визначає як форму міждержавної агресії, яка становить «серйозний виклик міжнародного масштабу, виклик міжнародним нормам і стабільності», міжнародному співтовариству в цілому⁶.

Отже, російська агресія щодо ряду країн пострадянського простору (Молдови, Грузії, України) є закономірним продовженням політики реінтеграції колишніх радянських держав до єдиного євразійського простору під проводом Росії, яка активно впроваджується з початку 2000-х рр. Нормативно-правовою базою євразійської інтеграції стали такі документи, як Меморандум про підвищення ефективності Договору про колективну безпеку від 15 травня 1992 р. та його адаптацію до сучасної геополітичної ситуації (2000 р.), Стратегія національної безпеки РФ до 2020 р. (2009 р.), Концепція зовнішньої політики РФ (2013 р.), Воєнна доктрина РФ (2014 р.), Послання Президента РФ Федеральним Зборам РФ (2013 і 2014 рр.) та інші. В усіх цих документах двостороннє та багатостороннє співробітництво та інтеграційні процеси на просторі країн СНД визнані пріоритетним напрямом зовнішньої політики Росії⁷.

¹ Mearsheimer, J.J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 3, 52.

² Бжезінський, З. (2016). *Український шанс для Росії*. Москва: ООО «ТД Алгоритм», 11-12.

³ Бжезінський, З. (2016). *Український шанс для Росії*. Москва: ООО «ТД Алгоритм», 36.

⁴ Бжезінський, З. (2016). *Український шанс для Росії*. Москва: ООО «ТД Алгоритм», 95.

⁵ Бжезінський, З. (2016). *Український шанс для Росії*. Москва: ООО «ТД Алгоритм», 96.

⁶ Бжезінський, З. (2016). *Український шанс для Росії*. Москва: ООО «ТД Алгоритм», 132.

⁷ Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (Аналітична доповідь Центру Разумкова) (2014). *Національна безпека і оборона*, 5-6 (148-149), 3-4. <http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/5_6_Ukr_Ros_2014_site_s.pdf> (2018, березень, 10).

Ключовою засадою сучасної геополітичної парадигми Російської Федерації стала концепція «зони привілейованих інтересів», яку складають сусідні з Росією країни пострадянського простору. Як висловився Д. Медведєв у 2008 р., це країни «з якими нас традиційно пов'язують дружні, добрі відносини, історично особливі відносини. Ми будемо дуже уважно працювати в цих регіонах і розвивати такі дружні відносини з цими державами, з нашими близькими сусідами. Ось із цього я буду виходити при здійсненні нашої зовнішньої політики»¹.

Україна є одним із найважливіших «регіонів» цієї зони. В оновленій Концепції зовнішньої політики РФ 2013 р. Україна визначається як «пріоритетний партнер у СНД», якого необхідно залучати «до поглиблення інтеграційних процесів». При реалізації свого геополітичного курсу, що мав на меті перетворення Росії на «лідера і центр тяжіння всієї Євразії», російська влада вдавалася до тиску, який з часом посилювався. Особливо ефективною щодо України така політика стала за президентства В. Януковича, коли, як зазначають фахівці Центру Разумкова, «відносини з РФ набули закритого, асиметричного формату «політико-економічного бартеру» – поступки національними інтересами в обмін на економічні (в т. ч. газові) преференції»². Важливим документом в цьому контексті стало підписання Меморандуму «Про поглиблення взаємодії між Україною і Євразійською економічною комісією» від 31 травня 2013 р.

Провал реінтеграційної політики Росії щодо України став основною детермінантою російської збройної агресії – високоінтенсивного воєнного конфлікту, початком якого офіційно вважається 20 лютого 2014 р.³. Головними негативними результатами конфлікту на даний момент стали анексія Криму, здійснена в надзвичайно короткий термін (з 1 по 21 березня 2014 р.) і затяжна війна на Донбасі, що призвела до фактичної сецесії частини території Донецької та Луганської областей. У збройному протистоянні неофіційно беруть участь російські військовослужбовці та найманці, з Російської Федерації здійснюються масштабні поставки зброї, боєприпасів та військової техніки. Ці процеси супроводжуються потужною інформаційною кампанією у російських ЗМІ, спрямованою на розпалювання ворожнечі як серед українських громадян, так і в російському суспільстві стосовно України.

Серед подібних конфліктів на пострадянському просторі (придністровський збройний конфлікт 1992 р., російсько-грузинської війна 2008 р.) російська агресія в Україні спричинила найбільшу кількість жертв. Найчисленніші втрати відносяться до часу найвищої ескалації конфлікту в 2014 р. Тоді в результаті бойових дій тільки за півроку загинула принаймні 4771 особа і понад 10 360 були поранені⁴. У 2015 р. кількість убитих склала 4327, поранених 10 372 особи⁵. У 2016 р., вже після відносної деескалації конфлікту, було вбито 83 і поранено 305 цивільних громадян, вбито 211 і поранено близько 1300 українських військовослужбовців, а також вбито щонайменше 100 бойовиків⁶. Загальна кількість жертв конфлікту за період із середини квітня по 15 травня 2017 р. склала 34 056 осіб, серед яких 10 090 вбитими (у тому числі 2777 – цивільні громадяни) і 23 966 пораненими⁷. Кількість вимушених переселенців досягла 1,8 млн осіб⁸.

¹ Інтерв'ю Дмитрія Медведєва російським телеканалам. *Офіційний сайт Президента Росії*. <<http://kremlin.ru/events/president/news/1276>> (2018, березень, 10).

² Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (Аналітична доповідь Центру Разумкова) (2014). *Національна безпека і оборона*, 5-6 (148-149), 5. <http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/5_6_Ukr_Ros_2014_site_s.pdf> (2018, березень, 10).

³ Від російської агресії в Україні загинули майже 10 тис. громадян України – МЗС. *ZN.UA*. <https://dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoyi-agresiyi-v-ukrayini-zaginuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html> (2018, березень, 10).

⁴ Heidelberg Institute for International Conflict Research (2014). *Conflict Barometer*, no. 23, 42. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2014.pdf> (2018, березень, 10).

⁵ Heidelberg Institute for International Conflict Research (2015). *Conflict Barometer*, no. 24, 54. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2015.pdf> (2018, березень, 10).

⁶ Heidelberg Institute for International Conflict Research (2016). *Conflict Barometer*, no. 25, 50. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf> (2018, березень, 10).

⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2017). Report on the human rights situation in Ukraine 16 February to 15 May 2017, 2. <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_EN.pdf> (2018, березень, 10).

⁸ Від російської агресії в Україні загинули майже 10 тис. громадян України – МЗС. *ZN.UA*. <https://dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoyi-agresiyi-v-ukrayini-zaginuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html> (2018, березень, 10).

Отже, незважаючи на відносну деескалацію конфлікту, з'являються нові жертви, у тому числі серед цивільного населення. Крім того, спостерігачами фіксуються численні порушення прав і свобод громадян, зокрема, порушення свободи думки і слова, обмеження свободи пересування на лінії розмежування, випадки позасудових страт, незаконного позбавлення волі, катування та жорстокого поводження. За інформацією ООН, на сьогодні ризик ескалації збройного протистояння залишається досить високим¹. На це вказують щоденні порушення режиму припинення вогню, відсутність повноцінного відводу від лінії розмежування важкого озброєння та його регулярне застосування.

Таким чином, російсько-український військовий конфлікт може розглядатися в межах цивілізаційної парадигми, адже має в своїй основі історичні, культурні та геополітичні засади. «Лінією розмежування», за якою відбувається зіткнення, в даному випадку виступають розбіжності між базовими цінностями західної та євразійської цивілізацій. Факторами воєнного конфлікту стали втрата Україною ядерного арсеналу, існування довгого незахищеного кордону між державами, наявність невирішених історичних, економічних та культурних суперечностей, територіальні претензії Росії та неприйняття самої ідеї української незалежності як російським правлячим класом, так і на рівні масової свідомості росіян. Однак головним конфліктогенним чинником, на нашу думку, став перехід російського правлячого класу до експансіоністського курсу в контексті євразійських реінтеграційних процесів на пострадянському просторі, побудованого на геополітичних засадах «євразійської парадигми» та концепції «зони привілейованих інтересів». Руйнування геополітичних планів Росії щодо України виступило головною детермінантою збройної агресії. Російсько-український військовий конфлікт став не першим актом російської агресії, що мав наслідком військову експансію Росії та відчуження частини території суверенної держави. Однак цей конфлікт став найінтенсивнішим і наймасштабнішим за геополітичними, економічними, гуманітарними наслідками серед інших подібних конфліктів на пострадянському просторі, склавши виклик глобальній системі безпеки.

References:

1. *Postanova pro Zvernennia Verkhovnoi Rady Ukrainy do Orhanizatsii Obiednanykh Natsii, Yevropeiskoho Parlamentu, Parlamentskoi Asamblei Rady Yevropy, Parlamentskoi Asamblei NATO, Parlamentskoi Asamblei OBSi, Parlamentskoi Asamblei HUAM, natsionalnykh parlamentiv derzhav svitu pro vyznannia Rosiiskoi Federatsii derzhavoiu-ahresorom 2015* [The Resolution on the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the United Nations, the European Parliament, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, NATO Parliamentary Assembly, OSCE Parliamentary Assembly, GUAM Parliamentary Assembly and national parliaments of the countries of the world on the recognition of the Russian Federation as an aggressor state 2015] (Verkhovna Rada Ukrainy) [The Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiyni veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/129-viii>> [in Ukrainian].
2. Huntington, S. (2003). *Stolknovenie civilizacij* [The Clash of Civilizations]. Moscow: Izdatel'stvo AST [in Russian].
3. *Ukrainsko-rossijskie otnoshenija v ocenках grazhdan Ukrainy (Obshhenacional'nyj opros)* [Ukraine-Russia Relations in Assessments of Ukrainian Citizens (Nation-wide Poll)] (2009). *Natsionalna bezpeka i oborona* [National Security and Defense], no. 4(108), 72-84 [in Russian].
4. *Luhanskij oblastnoj sovet* [Luhansk Regional Council] (2008). *Materialy mezhdunarodnogo kruglogo stola «Ukraina-NATO: nacional'nyj i mezhdunarodnyj aspekty»* [Materials of the International Round Table «Ukraine-NATO: National and International Aspects»]. Luhansk [in Russian].
5. *Identychnist hromadian Ukrainy v novykh umovakh: stan, tendentsii, rehionalni osoblyvosti (Informatsiino-analitychni materialy)* [Ukrainian Identity in New Conditions: Current Situation, Trends, Regional Aspects (Informational and Analytical Materials)] (2016). *Natsionalna bezpeka i oborona* [National Security and Defense], no. 3-4 (161-162), 3-57 [in Ukrainian].
6. Mearsheimer, J.J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*, vol. 72, no. 3, 50-66 [in English].
7. Brzeziński, Z. (2016) *Ukrainskij shans dlja Rossii* [Ukrainian Chance for Russia.]. Moscow: ООО «TD Algoritm» [in Russian].

¹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2017). *Report on the human rights situation in Ukraine 16 February to 15 May 2017*, 2. <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_EN.pdf> (2018, березень, 10).

8. Rosiisko-ukrainskyi konflikt: stan, naslidky, perspektyvy rozvytku podii (Analitychna dopovid Tsentru Razumkova) [The Russia-Ukraine Conflict: Current Situation, Consequences, Prospects (Analytical Report by the Razumkov Center)] (2014). *Natsionalna bezpeka i oborona* [National Security and Defense], no. 5-6 (148-149), 2-39 [in Ukrainian].
9. Interv'ju Dmitrija Medvedeva rossijskim telekanalam [Interview of Dmitry Medvedev to Russian TV channels]. *Oficial'nyj sajt Prezidenta Rossii* [The official website of the President of Russia]. <<http://kremlin.ru/events/president/news/1276>> [in Russian].
10. Vid rosiiskoi ahresii v Ukraini zahynuly maizhe 10 tys. hromadian Ukrainy – MZS [Almost 10 thousand Ukrainian citizens died in Russian aggression in Ukraine – the Ministry of Foreign Affairs]. *ZN.UA*. <https://dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoyi-agresiyi-v-ukrayini-zagynuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html> [in Ukrainian].
11. Heidelberg Institute for International Conflict Research (2014). *Conflict Barometer*, no. 23. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2014.pdf> [in English].
12. Heidelberg Institute for International Conflict Research (2015). *Conflict Barometer*, no. 24. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2015.pdf> [in English].
13. Heidelberg Institute for International Conflict Research (2016). *Conflict Barometer*, no. 25. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf> [in English].
14. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2017). *Report on the human rights situation in Ukraine 16 February to 15 May 2017*. <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_EN.pdf> [in English].